

VĒSTURES AVOTI

Eduards Bīriņš,

bij. Latvijas Republikas ģenerālkonsuls Londonā

MANAS ATMIŅAS

(Turpinājums. Sākumu sk. žurnāla 2006. g. 3. nr., 2007. g. 2. nr., 2008. g. 2., 4. nr., 2009. g. 2. nr., 2010. g. 1.–3. nr., 2011. g. 1., 4. nr.)

CETURTĀ DAĻA

1908. g. – 1909. g.

VII

Nākamā dienā 1908. gada 18. augustā “The Daily News” nodrukāja otru daļu no mana raksta, ap 420 rindiņu, zem ievada: “Spīdzināšanas Rīgā. Bēglis turpina savu stāstu. Drausmīgi piedzīvojumi soda ekspedīcijas rokās. Šodien mēs turpinām latviešu jaunekļa, kura personu mēs slēpjam zem burtiem X. Z., stāstu par viņa ciešanām Krievijas cietumos.”

“The Daily News” redaktors nāk klajā ar vēl noteiktāku pret Krievijas valdību vērstu ievadrakstu kā papildinājumu maniem atklājumiem par spīdzināšanām Baltijas cietumā. Viņš raksta:

“Galvenais attaisnojums Krievijas despotismam ir tas, ka tā metodes ir gandrīz neticamas. Dažas nežēlības, drusku taisnības neievērošana, samērā vieglas represijas pret vietējām tautām, kā, piemēram, Prūsijā un Ungārijā, – tik daudz Vakareiropa var ticēt un saprast. Bet briesmu darbi, kuri patiesībā notiek Krievijas cietumos, ir tik drausmīgi, ka caurmēra angļu prātam tie nesaprotami, ka pat tie nedaudzie, kuri tos zina, atturas no to publicēšanas. Turpmākā raksta daļa, kuru mēs šodien nodrukājam, par spīdzināšanām izklausās vairāk pēc kādas šausmīgas lapaspuses no Foksa grāmatas “Mocekļi”¹ nekā šo laiku dokuments. Tomēr tā ir patiesība. Mēs esam redzējuši tā rakstītāju un pārbaudījuši viņa stāstu, un, saņemot visu kopā, tas nav sliktāks par to lietu, kuru izmeklēja un pārbaudīja otrā Valsts dome.² Vienīgais, kas te ir jauns, tie ir pierādījumi, ka šīs viduslaiku metodes turpinājās vēl šogad. Un tas nevar būt arī citādi. Galvenais spīdzinātājs, šis vīrs Greguss, kurš liekas kā vājprātīgais, kas savā slepenajā darbībā pārņemts no asinskārības un mocīšanas prieka, kam

nekas nevar būt kopīgs ar cilvēka veselo prātu, apbalvots ordeņiem un pārcelts uz augstāku vietu galvaspilsētas slepenpolicijā. Pa to starpu Steada kungs pūlas pārliecināt mūs, ka viņa draugs Stolipina kungs ir patiesībā ļoti humāns cilvēks un savā ziņā džentlmenis. Bet patiesā atbildība guļ aiz Stolipina. Baltijas provinces, kuras tagad jau divi gadi padotas postažai, vēl tagad padotas visstingrākām kara lauku tiesām un aplenkšanas stāvokļa likumiem, un tāds pat stāvoklis turpinājās Polijā un Kaukāzā. Zem kara laiku likumiem vietējais gubernators ir neierobežots, atbildīgs tikai caram. Stolipina kungs, ja arī viņš būtu labāks cilvēks un gudrāks valstsvīrs, nekā mēs viņu atzīstam, tomēr neko nevarētu darīt.

Ir divējāds despotisms – samērā vieglākais un legālais birokrātijas despotisms un tas nežēlīgais despotisms, kuru pielieto armija un gubernatori ārpus pastāvošiem likumiem un ministru atbildības. Šeit ir vairāk no svara galms nekā ministri, kuri vada izņēmuma stāvokļa represijas, kas atbalsta galvenos noziedzniekus, paaugstina tos par viņu asiņainajiem pakalpojumiem. Par to, ko domā galms, mums vēl pagājušā nedēļā bija jauns norādījums. Cars, kā parasts, pieņēma “Melnā simta” deputāciju, kura nāca, lai nodotu savu svētību zēnam, troņmantniekam, kurš jau faktiski ieskaitīts tā biedru sarakstā. Šis ir tās personas, ar kurām karalis Eduards dalījās tanī apšaubāmā godā, būdams cara viesis. Tās nav vien ne krievu provinces, kur šāda pārvaldes anarhija pastāv. Visā Krievijas valstī pastāv karastāvoklis – tikai vieglākā formā, kas dod izņēmuma tiesības vietējo gubernatoru un kara tiesu rokās. Kad Steada kungs izjautāja Stolipina kungu par tiem desmitiem tūkstošiem cilvēku, kurus ik gadus izsūta bez kaut kādas tiesas, viņš atzinās, ka viņam pat nav zināms šo cilvēku skaits. Izskaidrojums tam ir vienkāršs, jo katrs no vietējiem gubernatoriem ir mazākā vai lielākā mērā pilnīgs despots, kurš savā guberņā netraucēti pēc savas patikšanas var rīkoties ar katra Krievijas pilsoņa brīvību, vienīgās bailes šinī darbā viņam var būt no atriebības. Labākā gadījumā šāda sistēma nozīmē pilnīgu drošības trūkumu civilai brīvībai un taisnai tiesai. Bet sliktākā gadījumā tā nozīmē tādus briesmu darbus, kādi notiek Rīgas moku kambaros.”

Tā nobeidz savu rakstu “The Daily News” redaktors. Uz maniem atklājumiem par latviešu zemnieku, strādnieku un inteliģences spīdzināšanām Baltijas moku kambaros plaši atsaucās angļu sabiedrība. “The Daily News” 20. augusta numurā ievietojis garāku rakstu par šo jautājumu angļu populārais rakstnieks G. K. Čestertons³. Redakcijā ik dienas pienāca desmitiem vēstuļu no angļu rakstniekiem, dzejniekiem, sabiedriskiem darbiniekiem, parlamenta locekļiem un politiķiem, kurās tie izteica savu īgnumu pret spīdzinātajiem un simpātijas cietušajiem. Sirmais angļu rakstnieks Bernards Šovs

sirsnīgos vārdos nosodīja krievu varmākas, brīvības cīnītāju apspie-dējus. Tur bija vēstule no Džona Golsvērtija – šī dzejnieka un rakst-nieka, šī humanitātes sludinātāja.

Sakarā ar manu rakstu angļu intelīgence iekustināja arī jautā-jumu par miesas sodu pielietošanu Anglijā. Pievedu šeit pieminētā Čestertona rakstu, kas labi raksturo to noskaņojumu, kāds šinī jautājumā tad valdīja Anglijā. Viņš, starp citu, raksta “The Daily News” redaktoram:

“Katram godīgam cilvēkam jābūt ar Jums attiecībā uz Jūsu at-klājumiem par spīdzināšanām Krievijas cietumos un it īpaši Jūs jāapsveic par Jūsu saprātu, kā netaisīt nekādu izšķirību attiecībā uz miesas sodu, vienalga kādā formā tas notiktu un cik vecs arī šis jautājums nebūtu. Spīdzināšanas atkarājas no sāpēm, bet ne no instrumenta, ar kādu tās izsauc. Stipra pāršana ir spīdzināšana šī vārda pilnā nozīmē. Protams, tas ir stiprs apgalvojums (es nesaku, ka par daudz stiprs), ja saka, ka katra valdībā, kura to pielieto, ir ārpus humanitātes. Viena no tādām valdībām, kura to pielieto, ir tagadējā Lielbritānijas valdība. Tanī pašā Jūsu laikraksta numurā, kurā Jūs rakstāt par notikumiem Krievijā, ir neliels rakstiņš, ka kādam Anglijas cietumniekam piespriesti trīsdesmit sitieni ar “kaķi ar deviņām astēm”, kas ir viens no visbriesmīgākiem instrumentiem spīdzināšanas vēsturē, ka pat medicīniska iepriekš sagatavošana nepieciešama, lai cilvēku, kuram to pielieto, pasargātu no nāves. Ap-galvos, ka angļu cietumnieks sodīts par svarīgāku noziegumu. Ne par pēc būtības līdzīgu noziegumu. Viņš piekāvis cietuma uzraugu, viņš sadumpojies pret likumīgu, kaut arī despotisku autoritāti. Kā noziegums, tā noziedznieks pēc savas būtības abos gadījumos ir līdzīgi. Visļauņākie krievi nekad nebūs tās cietumos. Tāpat ļaunā-kais noziedznieks nekad nebūs tik neprātīgs, ka uzbruks sargam. Ļauns cilvēks pat cietumā ir pasargāts, tas pat revolūcijā pratis sevi pasargāt. Bet tāda tipa cilvēks, kurš nepadodas savam uzraugam, ir līdzīgs tam, kurš nepadodas caram, tas ir, viņš būs laba tipa cilvēks, jūtīgs, nesalaužams no ciešanām, kaut gan mazliet nenosvērts, tomēr ļoti varonīgs.

Lūdzu, neiedomājaties, ka es gribu spēlēt muļķīgo spēli “tuguo-gue” jeb divi melni un viens balts, kas starptautiskos argumentus pa-dara tik garlaicīgus. Es nevēlos būt apspiests Brikstonā tādēļ vien, ka lielākas apspiešanas notiek Belachistānā [nesalāsāms vārds. – L. L.]. Es tikai saku – krievi ir sacēlušies pret varmācību, būsīm arī mēs pret tādu savā zemē.”

Vēl tā paša gada 25. augustā G. K. Čestertons, starp citu, raksta avīzē “The Daily News”:

“Tie lielie slepkavību meistari, par kuriem runā Ņuvinsona kungs, ir burbuļi, bet ne īstie cilvēces velni. – Man nav bailes par

Angliju. Bet pie tagadējiem apstākļiem es jūtos, it kā es dzīvotu dažus gadus pirms viduslaikiem. Es jūtos, it kā mēs pastaigātos ap saules apstarotu dārzu, sarunādamies par mākslu un sociālām reformām, smaidot, bet viegli piemiegtām acīm, jo dārza vidū sarauj cilvēku uz rata.”

Uz Čestertona rakstu atbild “The Daily News” politiskais redaktors Nuvinsons:

“Mēs šodien nodrukājam G. K. Čestertona vēstuli, kurā viņš pieskaras atklājumiem par riebigo apiešanos ar politiskiem cietumniekiem Krievijā, par ko šonedēļ divas reizes rakstījām mūsu avīzē. Dažos jautājumos mūsu uzskati nesaskan ar Čestertonu. Bet citos viņš piekrīt mums ar maziem izņēmumiem. Kad, piemēram, viņš saka, ka terors izsaucot terorismu, tad tas mūs nepārlicina. Jo ir tāda lieta kā dziņa uz varmācību, kura rada sevišķu patikšanu uz tām, un mums liekas, ka taisni šādas varmācības notiek Rīgas cietumos. Bet Čestertons griež mūsu vērību uz to, ka arī mūsu cietumos notiek mocīšanas, tad tas tikai ir atsevišķs gadījums, kas palicis bez pienācīgas ievēribas. Mēs gribam šeit piebilst, ka uz šo apstākli mums aizrādīts vairākās no tām daudzajām vēstulēm, kuras ik dienas saņemam un kurās izteikuši savu sašutumu un īgnumu ikviens vīrietis un sieviete, kuri lasījuši visu to, ko mēs publicējām šonedēļ. Tās ir vēstules, ar kurām mēs varētu piepildīt visu savu avīzi.”

Nu bija sacelta kājās visa Krievijas sūtniecība un ģenerālkonsulāts Londonā. Meklēja autoru, un, neraugoties uz visu slepenību, to viņiem nenācās grūti atrast. Jo no manis minētie fakti saskanēja ar tiem, kurus biju piesūtījis otrai Valsts domei, un no šejienes viņi viegli izlobīja manu vārdu. Kā tumšas ēnas Londonā man sekoja Krievijas patvaldības aģenti.

Krievijas cenzūra aizliedza ievest avīzi “The Daily News”. Sākās sankcijas uz visas līnijas. Krievijas sūtnis gājis uz Ārlietu ministriju verbāli žēloties, ka necienīgi rakstīts par neaizskaramo caru. Tika laistas darbā visādas nekrietnības, lai kompromitētu mani un manus draugus.

Nekādas represijas, nekādas sankcijas nespēja izdzēst to iespaidu, kādu mans raksts bija atstājis angļu tautā. Plivurs bija norauts, spīdzinātāji stāvēja visā savā riebigā kailumā atklātības priekšā Lielbritānijā.⁴

VIII

Londonā man radās jauns draugs un labvēlis Hagburga Raita⁵ personā. Viņš bija Londonas bibliotēkas pārzinis. Jau vecāks kungs, kas kādreiz dzīvojis Pēterburgā un diezgan labi runāja krieviski. Es

angļu valodu tad vēl nepratu. Raits bija literāts un žurnālists ar ļoti plašiem sakariem Londonas labākā sabiedrībā. Te man pavērās ceļš šai sabiedrībā un deva plašāku izdevību turpināt iesākto darbu pret Krievijas varmākām.

Mani neaizmirstamie draugi Dr. Soskis un Raits rūpējās par manu labklājību. Pēc visām pārciestām dēkām biju fiziski saguris. Mani draugi deva man iespēju likties sevi izmeklēties un dabūt atsaukumi par manu ievainojumu rētām no viena no vislabākajiem Londonas ārstiem Dr. Vorena Lova (Warren Low), 146 Harley Street, London, W. Par manu veselības stāvokli viņš raksta Raitam 1908. gada 20. augustā:

“Es izmeklēju Biriņu vakardien, un kā tulks klāt bija Dr. Soskis.

Biriņš ir labi attīstīts un ap 25 gadus vecs. Viņa bārda laikam ir par iemeslu tam, ka viņš izskatās vecāks nekā viņa gadi. Viņš ir ļoti bāls, bet citādi viņš izskatās diezgan labi pēc visa tā, ko viņš pārcietis.

Es viņu ļoti rūpīgi izmeklēju, raugoties divējādi: 1) viņa patlabanējā veselība, un kāda medicīniska palīdzība būtu vajadzīga, un 2) cik tālu ir redzami pierādījumi, kuri pastiprinātu viņa apgalvojumu par to, ko viņš ir pārcietis Krievijas policijas rokās.

Ņemot otro punktu pirmā vietā, es dzirdēju viņa stāstu un esmu lasījis pirmo daļu no viņa raksta avīzē “The Daily News”.

Uz viņa abu kāju apakšdaļām es atradu vairākas sadzijušas rētas. Iespējams, ka šīs rētas viņš ieguvis no ievainojumiem, kā viņš to apgalvo, tas ir, ka pēc ādas noplēšanas vātis atstātas neapsietas un sākušas pūzņot. Uz katras kājas ir divas rētas, diametrs – divas collas katra.

Es atradu arī dažas mazākas rētas ap labās rokas elkoni un trīs uz viņa muguras.

Pārbaudot ļoti rūpīgi visus apstākļus, jānāk pie slēdziena, ka, ņemot vērā, ka sitieni izdarīti uz mīkstas miesas un kauli nav laužti, tad pēc diviem gadiem uz miesas var palikt maz redzamu pierādījumu no tām ciešanām, kādas viņš pārcietis.

Viņa veselības uzlabošanai vajadzīgs miers un atpūta. Es dzirdēju no Dr. Soskisa, ka nolemts viņu sūtīt uz jūrmalu uz vienu vai divām nedēļām atpūtai, kas ir vislabākais, ko priekš viņa var darīt.”

Rētas no dabūtiem ievainojumiem uz manām miesām nofotografēja un pielika kā dokumentus pierādījumiem pie tiem materiāliem, kurus biju iesniedzis, kā pastiprinājumu maniem atklājumiem.

Mana apsūdzība pret politisko spīdzinātājiem bija labi sagatavota no angļu labākajiem juristiem un ārstiem, kuri mani izmeklēja. Šī lieta nonāca angļu parlamentā, bet par to turpmāk.

Angļu ārstam bija taisnība, man bija nepieciešams atpūtināt savus satrauktos nervus. Kad pie tam vēl skaidri redzi, ka tiec novērots

un izsekots, un nezini, no kuras puses jaunas briesmas draud, tad prāts tiecas pēc atpūtas, lai gūtu jaunus spēkus un izturību turpmākam darbam. Pēc nākšanas atklātībā angļu presē mūsu darbs nebūt vēl nebija padarīts, mums lielāki plāni vēl bija priekšā.

IX

Tagad – pēc divdesmit pieciem gadiem pārļasot man vēl uzglabājušos vecos “The Daily News” numurus un dokumentus, paceļas jautājums, kādu dalību citi latviešu politiskie emigranti ņēma šinī darbā, kad pirmoreiz vēsturē angļu lielajā aviāzniecībā gāju ar atklājumiem par latviešu zemnieku, strādnieku un intelīģences spīdzināšanu un vajāšanām no Krievijas pašvaldības varasvīriem. Šeit atbilde ļoti īsa, tā izsakāma vienā vārdā – nekādu.⁶

Neskaitot tā saucamos “mūžīgos” emigrantus, kā Miņķi, Vesmani, Rozīti un dažus citus, kuri jau deviņdesmitos gados bija emigrējuši un pastāvīgi dzīvoja Anglijā, šeit vēl bija otra tipa latviešu politiskie emigranti, kuri, 1905. gada represijām tuvojoties, prata veikli aizbēgt uz ārzemēm, un trešie, nedaudzie, Londonā bija emigranti no 1907. un 1908. gada. Tā bija raiba publika kā pēc sava sabiedriskā stāvokļa, tā pēc saviem uzskatiem. Savstarpēja rīvēšanās un strīdi. Šeit partijnieki apkarvoja savienībniekus, savienībnieki partijniekus, anarķisti, sindikālisti, komunisti un sociālisti revolucionāri, kā pie Bābeles torņa, katrs atzina tikai savus uzskatus par tiem pareizākiem un bezgala mala šos tukšos salmus, tikpat kā Saeimas laikā Latvijā, kad bija saradušās tik daudzas politiskās partijas un tik daudz politisko uzskatu un pārliecību, ka patiesībā vairs nebija nekādi uzskati, nedz pārliecības, bet kaila, riebīga cīņa par partiju līderu mantkārību uz apmulķotā puļa rēķina.

Izņemot dažus aktīvākos un simpātiskus latviešu sabiedrisko darbiniekus Londonā, kā, piemēram, dzejnieku Andrievu Kalniņu, emigrantu galvenā interese bija cīņa par dienišķo garoziņu maizītes. Tādēļ no šiem cilvēkiem nevarēja prasīt, lai viņi būtu sekojuši tanīs gaitās, kurās gāju kopā ar saviem draugiem Dr. Davidu Soskisu, Hagburgu Raitu, Teplevu, Ņūvinsonu un citiem angļu sabiedriskiem darbiniekiem.

Latviešu politiskie emigranti, dzīvodami Īstendā – Londonas žīdu rajonā, it kā paši bija norobežojušies no angļu sabiedrības. Mūsu izglītības biedrība, kuru nodibinājām ar tik lielu sajūsmu, sāka nīkuļot, tās darbība atslābt. Palika tikai savienībnieku un partijnieku nodaļas kā aktīvākās grupiņas, ap kurām pulcējās neliels daudzums latviešu politisko emigrantu. Kurš bija lielāks balamute un labāk prata sociāldemokrātu tukšās frāzes malt, tas bija lielāks vīrs un slavenāks vadonis, kuram netrūka savu piekritēju, savu klaigātāju

mītiņos. Ar šiem ļaudīm man nebija pa ceļam, es paliku uzticīgs opozicionārs savienībnieks, nacionāli noskaņots, pirmā vietā latviešu revolucionārs.

X

Bija jauka septembra diena, kad es sēdos vilcienā un braucu uz Anglijas jūrmalu. Dr. Soskis bija sarunājis priekš manis uzturas vietu pie kāda Raimonta Pokesdovnā. Man tik labi, tik viegli bija ap sirdi. Pirmoreiz savā mūžā braucu uz jūrmalu, pirmoreiz dabūšu baudīt jūras gaisu mierā un atpūtā. Braucot uz Angliju ogļu bunkurā, es biju gan iepazinies ar jūras slimību, bet pati jūra, kura ieslēdza Angliju no visām pusēm, man palika sveša, neredzēta.

Vilciens ātri drāzās uz priekšu. Gar vagona logiem slidēja lauku un dārzu skati, labi koptas zemnieku mājas, ganāmi pulki un putnu bari. Es biju ārā no Londonas, projām no visām rūpēm. Vilciens beidzot apstājās pie nelielas stacijas. Tā bija Pokesdovna. Laipnais Raimonts jau stacijā mani gaidīja, jo Dr. Soskis bija norunājis iepazīšanās zīmes. Vēl nebiju iemācījies angļu valodu, tā ka mūsu saruna notika vairāk ar žestiem. Mājās mūs sagaidīja laipnā namamāte Raimonta kundze. Man ierādīja glītu istabiņu ar skatu uz dārzu. Viņi jau zināja visu par mani un rūpējās par manu labklājību.

Notīrijis ceļa putekļus, nomazgājies siltā vannā un iebaudījis spēcīgu lenču, lūdzu, lai man parāda ceļu uz jūru. Raimonti nāca gabaliņu līdzī, bet jūrmalā pameta mani vienu un atgriezās mājās.

Manā priekšā gulēja plašais ūdens līdzenums. Tik mierīgs un kluss, ka neviļus man nāca prātā lielais mežs pie tēva mājām dzimtenē, kurš arī bija tik mierīgs un kluss, kad es kā ganiņš tur biju nomaldījies.

Klejoju viens pa jūrmalas gaišajām smiltīm. Noguris apsēdos uz smilšu pauguriņa, uz kura auga nedaudzas zaļas zālītes. Mani pārņēma patīkams nogurums, un es tāpat atlaidos un saldi aizmiglu. Kad atmodos, saulīte jau bija zemu uz vakariem. Pie apvāršņa cēlās pa retam tumšam mākonim. Jūra bija sakustējusies no sava pirmatnējā klusā miera. Šur tur šāvās pa mazam vilnītīm, kuri pieņēmas arvien lielāki un lielāki un apskaloja no saules apstarotās baltās jūrmalas smiltis. Nekad savā mūžā nebiju redzējis šādu skatu, kad pēdējie saules stari brīnišķīgās krāsās apgaismoja pie apvāršņa mākoņus un lēnām nogrima aiz tiem un tanī pašā laikā jūra sāka mosties un sakustēties no sava miera.

Sajūsmināts par šiem pirmajiem iespaidiem Anglijas jūrmalā, atgriezies pie saviem draugiem Raimontiem, kuri jau mani gaidīja pie vakariņu galda un bija ļoti noraizējušies par manu ilgo prombūtni. Nekad tik labi neesmu juties kā to nakti mikstajā gultā, no kuras

piecēlos vēl otrā rītā. Man bija laba laime, arī tanī rītā debesis bija noskaidrojušās un silta saulīte spīdēja.

Raimontu mājas tuvumā bija plaši golfa spēles lauki. Tur angļu aristokrātija pavadīja brīvo laiku saulē un svaigā gaisā. Šinīs ap-rindās Anglijā golfa spēle ir ļoti iecienīta. Tāpat to spēlē turīgākie pilsoņi, dāmas un kungi. Tā bija pirmā reize, kad es šo spēli redzēju. Dāmas un kungi vieglos sporta tērpos ērti pastaigājās pa golfa lauku, ar nūjām sizdami bumbiņas no vienas vietas uz otru. Līdzās viņiem staigāja mazi zēniņi ar sporta maisiem plecos, kuri bija pilni smagajām golfa nūjām un bumbiņām. Salīkuši zem savām nastām, gāja šie zēni, kamēr lēdijas un džentlmeņi baudīja sava sporta priekus, smējās un jokoja. Nodomāju, ka šī arī ir sociāla ne-taisnība, ka vieni baudīja priekus uz par dažiem pensiem pirktā cita smagā, nogurdinošā darba rēķina. Šī spēle man vairs nekad nav pa-tikusi.

Netālu bija priežu mežiņš. Šeit es bieži pavadīju savu laiku. Šis mežiņš atgādināja mūsu Latvijas priežu mežus. Pāri šosejai, asfaltētai un gludai kā galds, bija liels privāts lapu koku mežs. Privātos mežos Anglijā bija stingri aizliegts staigāt. Tie iežogoti ar sētu, un bez tam bieži izlikti uzraksti "Pastaigāšanās aizliegta. Nepaklausīgie tiks no-doti tiesai". Šinīs mežos daudz fazānu. Nekad nebiju redzējis šos putnus dzīvus un tādā vairumā kā šeit. Kādā jaukā, saulainā dienā liels bars fazānu nolaidās priežu mežiņā nelielā uzkalniņā. Tēviņu skaistā zeltainā spalva vizuļoja saulītē. Tā bija it kā šo skaisto putnu parāde. Tas bija brīnišķīgs skats, kādu savā mūžā vairs nekad nesmu redzējis.

Reiz salasīju pilnu cepuri ar sēnēm, kuru priežu mežiņā bija liels daudzums. Mani draugi Raimonti bija ļoti pārsteigti, kad pārnesu tās mājās. Pirmais vārds, ko viņi sacīja, uz sēnēm norādīdami, bija "poisen" (indīgas). Kā zināms, angļi ēd tikai vienu sēņu šķirni – "šampinjonus", bet visas pārējās sēnes uzskata par indīgām. Stāsta, ka reiz kāds karalis saindējies ar sēnēm un miris un ka no tā laika angļu tauta sēnes vairs neēdot. Bet, vai tur tā jeb citādi ir bijis, mani draugi Raimonti negribēja ne dzirdēt par no latviešiem tā iecienītām bēržlapītēm, podiņiem, gailenītēm un sviesta beciņām. Beidzot to-mēr viņi man atļāva sviestā un ar sīpoliem šīs sēnes izcept, un, kad otrā rītā piecēlos sveiks un vesels, tad viņi nebeidza nobrīnīties par manu latvisko izturību. Tāda ir Anglija, tāda ir konservatīvo angļu dzīve, kuru nekas nespēja grozīt. Tauta paliek pie savām parašām, pie savām nacionālām tradīcijām. No šī angļu tautas tikuma mums latviešiem vēl daudz ko mācīties.

Dzīvodams Pokesdovnā pie Raimontiem, divās nedēļās iemācījos vairāk angļu valodu nekā trīs mēnešos Londonā. Jau varēju tīri labi saprast visnepieciešamāko.

Tuvumā bija Kreistčerča, netālu no kuras atradās krievu kņaza Čertkova muiža. Tā bija vieta, kur bija apmetušies sociāldemokrātu – partijnieku līderi. Te savā laikā dzīvoja Kovaļevskis, Vesmanis, Rozītis, Jansons un citas slavenības. Uz šejieni arī pārvesti tie pāris pudi burtu un tiem piederīgas grabažas, kuras it kā nozagtas savienībniekiem. Šeit vēlākais Latvijas Saeimas pirmais priekšsēdētājs sūtnis Londonā un senators Fridrihs Vesmanis pārtulkojis un nodrukājis pirmoreiz latviešu valodā komunistu manifestu.⁷ No šejienes pārpludināta visa Baltija ar partijnieku literatūru un proklamācijām. No šejienes arī izgāzta visļaunākā žults pret savienībniekiem.

Kņaza Čertkova muiža mani interesēja, un kādā dienā uz turieni aizgāju. Turpat arī gadījās kāds latvietis. Teicu, ka esmu Bīriņš.

“Pie kādas partijas piederat, vai esat mūs biedrs?” jautāja man svešais.

“Pie jūsu partijas nepiederu, bet esmu savienībnieks un vēlētos apskatīt šo muižu,” es atbildēju.

“Ak tā – savienībnieks,” gari novilka svešais un sāka mani aplūkot kā kādu brīnuma putnu.

Beidzot tomēr atļāva man ieiet dārzā. Tur bija neliela betona mājiņa, kurā glabājās lielā krievu rakstnieka grāfa Ļeva Tolstoja manuskripti un dokumenti. Kņazs Čertkovs bija Tolstoja draugs un piekritējs. Tālāk man izrādīja plašās saimniecības ēkas un dārzu.

Pašā pilī mani neaicināja, šinī sociāldemokrātu lideru templī, kur viņi dzīvoja un atpūtās. Tas neskādēja viņu lozungiem, ka šī pils piederēja muižniekam, kuru kārtu viņi it kā ienīda, apkaroja un sludināja tās iznīcināšanu. Viņi mierīgi dzīvoja šīs muižniecības paspārnē, dzīvodami cerībās, ka reiz kļūs pie varas, viņi taču arī reiz gribēja valdīt un celt arī sev pilis uz proletāriešu mugurām. Viņi šeit sapņoja par prezidentu, ministru un senatoru labi atalgotiem amatiem, kamēr mazie biedri Londonas Vaitčepelā (Whitechapel) rāvās sviedriem vaigā žīdu drēbnieku darbnīcās, kur par dažiem pensiem šuva nēģeriem bikses, cieta badu un trūkumu. Tūkstošiem šo mazo biedru gāja bojā Krievijas katorgas cietumos un Sibīrijas tundrās. Viņi cīnījās, viņi cieta un mira, ticēdami, ka cīnās par brīvību. Un lielo līderu cerības piepildījās, viņi nebija maldījušies savā stratēģijā, savus plānos, par kuriem viņi sapņoja kņaza Čertkova pilī Anglijā. Pie pirmās izdevības šie sociāldemokrātu brīvības apustuļi tapa par prezidentiem, ministriem un banku direktoriem. Viņi nebija kļūdušies savos aprēķinos.

(Turpinājums sekos)

PIEZĪMES

- ¹ Šeit domāts Džona Foksa (*John Fox*) darbs “*Acts and Monuments*”, kas iznācis 1563. gadā un plašāk pazīstams kā “*Book of Martyrs*”. Grāmatā aprakstīta protestantu reformācija un asiņaini reliģiski konflikti starp protestantiem un katoļiem.
- ² Valsts domes pieprasījums Iekšlietu ministrijas Policijas departamentam par spīdzināšanu pielietojumu pret politieslodzītajiem tika izdarīts 1907. gada 22. janvārī. Pēc Vidzemes gubernatora Zveginceva ierosinājuma 1907. gada 12. maijā tika sākta izmeklēšana par Rīgas policijas Izmeklēšanas daļas atsevišķu ierēdņu iespējamo vardarbību pret personām, kas turētas aizdomās par noziegumu izdarīšanu. Izmeklēšanu uzticēja Rīgas apgabaltiesas svarīgu lietu izmeklētājam Gurvičam, kas to pabeidza 1908. gada 29. martā. 1908. gada 8. aprīlī Rīgas apgabaltiesas prokurora biedrs atzina, ka pierādījumu trūkuma dēļ lietas tālāku virzību aptur. Rīgas apgabaltiesas dokumenti netieši liecina, ka šāds lēmums, iespējams, pieņemts pēc augstāk stāvošu orgānu norādījuma.
- ³ Gilberts Keits Čestertons (*Gilbert Keith Chesterton*, 1874–1936) – angļu rakstnieks, strādājis arī laikrakstos “*The Daily News*” un “*London News*”.
- ⁴ Īstenībā gan cariskās Krievijas prese, gan laikraksti dažādās Eiropas zemēs par spīdzināšanām Krievijas cietumos, to skaitā arī Rīgas Izmeklēšanas nodaļā, rakstīja nepārtraukti. Tā 1907. gada sākumā vien šādu materiālu ievietoja “*Rech*” 7. janvārī, “*Novaia misl*” 11. janvārī, “*Frankfurter Zeitung*” 15. janvārī, “*Tribune*” 16., 17. janvārī, 5. martā, “*Utro*” 31. janvārī, “*Zeit*” 7. februārī u.c.
- ⁵ Hagbergs Raitis (*Charles Theodore Hagberg Whright*, 1862–1940) – no 1893. gada līdz pat mūža galam Londonas bibliotēkas bibliotekārs un sekretārs.
- ⁶ 1907. gada 5. martā Londonas laikrakstā “*Tribune*” bija ievietots raksts “Spīdzināšana Krievijā. Šausmas Rīgas cietumā. Intervija ar upuri”. Par spīdzināšanu slepenpolicijā, kā parasti sauca Izmeklēšanas daļu, liecināja kāds bijušais ieslodzītais, kurš, tāpat kā Bīriņš, bija Latviešu sociāldemokrātu savienības biedrs. Sprotamu iemeslu dēļ viņš par sevi pastāstījis tik maz, ka viņu nav iespējams identificēt. Katrā ziņā šie Bīriņa apgalvojumi neatbilst patiesībai, iespējams, informācijas trūkuma dēļ.
- ⁷ K. Marksa un F. Engelsa “Komunistiskās partijas manifestu” latviešu valodā pirmo reizi pārtulkoja Fricis Roziņš, un šis tulkojums iznāca 1900. gadā.

Atmiņas publicēšanai sagatavojusi un komentējusi
Līga Lapa